

БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПІДСТАВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ

THE BALANCE OF INTERESTS OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS AS A BASIS FOR DIFFERENTIATING THE CRIMINAL PROCEDURAL FORM

Хабло О.Ю., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

У статті акцентується увага на тому, що запровадження воєнного стану в нашій державі об'єктивно унеможлиблює дотримання загальної процесуальної форми здійснення кримінального судочинства. Під час дії воєнного стану кримінальне процесуальне законодавство передбачає особливості регламентації таких кримінально-процесуальних інститутів: початку досудового розслідування, залучення понятих, затримання особи, розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, обчислення процесуальних строків, участі захисника, перекладача у кримінальному провадженні. Зауважується на тому, що відбулося розширення повноважень прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді.

Доведено, що під час дії воєнного стану передбачається спрощення кримінальної процесуальної форми проведення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень. Визначено, що при регламентації кримінального провадження в умовах воєнного стану законодавець надає ширші повноваження стороні обвинувачення.

Обґрунтовано, що диференціація кримінальної процесуальної форми в умовах воєнного стану в окремих випадках пов'язана із необхідністю відступу від зобов'язань щодо дотримання прав людини, гарантованих як Конституцією України, так і нормами міжнародного права. В таких випадках законодавець має забезпечити розумний баланс між інтересами держави і суспільства, якому загрожує військова агресія, та правами людини, які гарантовані міжнародно-правовими документами. При цьому пріоритет має зміщуватися на користь інтересів суспільства та держави за умови гарантування унеможливлення зловживань розширеними процесуальними повноваженнями осіб, які здійснюють кримінальне провадження.

Ключові слова: диференціація процесуальної форми, інтереси учасників кримінального провадження, провадження в умовах воєнного стану, затримання особи, прокурор, слідчий суддя, відступ від зобов'язань.

The article emphasizes to the fact that the introduction of martial law objectively makes it impossible to observe the general procedural form of criminal justice. During the period of martial law, specific features of the regulation of the following criminal-procedural institutes are provided: the initiation of pre-trial investigation, the involvement of witnesses of a procedural action, the detention of a person, the consideration of a petition for the selection of a preventive measure, the calculation of procedural terms, the participation of a defense attorney, an interpreter in criminal proceedings. The powers of the prosecutor were expanded by delegating to him the separate powers of the investigating judge.

It has been proven that during martial law, the procedural form of conducting procedural actions or making procedural decisions is supposed to be simplified. It was determined that when regulating criminal proceedings under martial law, the legislator gives wider powers to the prosecution.

It is substantiated that the differentiation of the criminal procedural form in the conditions of martial law in some cases is connected with the need to deviate from the obligations to respect human rights, guaranteed both by the Constitution of Ukraine and the norms of international law. In such cases, it is necessary to ensure a reasonable balance between the interests of the state and society, which is threatened by military aggression, and human rights, which are guaranteed by international legal acts. At the same time, the priority should shift to the benefit of public interests, under the condition of guaranteeing the impossibility of abuse of the extended powers of the persons conducting the proceedings.

Key words: differentiation of procedural form, interests of participants in criminal proceedings, proceedings under martial law, detention of a person, prosecutor, investigating judge, waiver of obligations.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в нашій країні унеможливила дотримання єдиної процесуальної форми здійснення кримінального судочинства. Адак активні бойові дії, тривалі повітряні тривоги та аварійні відключення електроенергії об'єктивно унеможливають дотримання загальних вимог здійснення кримінального судочинства, зокрема забезпечення судового контролю, дотримання строків кримінального провадження, забезпечення участі понятих тощо.

Про пошук належної правової процедури здійснення кримінального провадження під час дії воєнного стану свідчать перманентні зміни та доповнення до Кримінального процесуального кодексу (КПК) України. Зокрема, ще в 2014 році КПК України був доповнений розділом IX-1 «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», який містив лише одне речення. Очевидно, що така нормативна регламентація кримінального провадження в умовах воєнного стану не могла охопити усіх особливостей процесуальних правовідносин, які виникають та розвиваються під час здійснення кримінального провадження в таких особливих умовах.

Це питання набуло особливої актуальності після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, що зумовило суттєві зміни та доповнення до розділу IX-1

КПК України, які запроваджували відступ від стандартних процедур кримінального провадження, в тому числі й тих, які стосувалися обмеження конституційних прав та свобод учасників кримінального провадження. Тому у науковій спільноті одразу ж виникла дискусія з приводу того, чи всі зміни та доповнення до КПК України щодо здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану є виправданими.

Аналіз наукових публікацій. Проблемі здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану присвятили свої праці І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, В. А. Завтур, О. В. Капліна, О. В. Лазукова, В. В. Михайленко, М. Я. Никоненко, В. В. Рогальська, О. В. Таран, Г. К. Тетеряник, О. О. Торбас, А. Р. Туманянц, Т. Г. Фоміна, М. Є. Шумило. Вказані вчені досліджували проблеми збирання доказів, дотримання строків досудового розслідування, застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану. Втім, поза увагою науковців залишилася проблема врахування балансу/пріоритету суспільних чи приватних інтересів при регламентації кримінальних процесуальних правовідносин в умовах воєнного стану.

Метою статті є визначення векторів удосконалення кримінальних процесуальних правовідносин в умовах воєнного стану на підставі аналізу законотворчої діяльності вітчизняного законодавця, прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), а також аналіз

співвідношення інтересів учасників кримінального провадження як підстави диференціації кримінальної процесуальної форми.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна війна та територія України зумовила необхідність детального регулювання здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Тому в квітні 2022 року ст. 615 КПК України була викладена в новій редакції.

В цій нормі було визначено особливості процесуальної форми таких кримінально-процесуальних інститутів: початку досудового розслідування (якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань); проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи (якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпечкою для їхнього життя чи здоров'я); затримання особи (якщо є підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності); розгляду клопотання про обрання затриманій особі запобіжного заходу (якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити особу до слідчого судді, суду) [1].

Особливі порядки було запроваджено і щодо процесуальних строків, а саме: додаткова підстава зупинення досудового розслідування (відсутня об'єктивна можливість подальшого проведення чи закінчення досудового розслідування), особливість порядку обчислення строків досудового розслідування (якщо жодній особі не було повідомлено про підозру на дату введення воєнного стану); визначено нові строки від моменту початку досудового розслідування до дня повідомлення особи про підозру (тридцять місяців); передбачена можливість виконання окремих процесуальних дій не пізніше ніж через п'ятнадцять днів після припинення чи скасування воєнного стану; збільшено строки повідомлення про підозру затриманій особі (продовжено до сорока восьми годин), визначені особливості продовження строків дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою (може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури) чи ухвали суду (вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці) [1].

Під час дії воєнного стану, запроваджено винятки із принципу безпосередності дослідження судом доказів (показання, отримані під час допиту, можуть бути використані як докази в суді, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації, а для допиту підозрюваного додатковою обов'язковою умовою є ще й участь захисника). В умовах дії воєнного стану дозволено дистанційну участь захисника (із застосуванням технічних засобів відео-, аудіозв'язку), а за наявності обставин, що унеможливають участь перекладача у кримінальному провадженні, дільнич, слідчий, прокурор має право особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий (ч. 12 ст. 615 КПК України) [1].

Наведений вище аналіз та узагальнення змін і доповнень до КПК України щодо регламентації здійснення кримінального провадження під час дії воєнного стану дозволяє стверджувати про те, що така диференціація кримінальної процесуальної форми передбачає її спрощення. Зокрема це стосується таких кримінальних процесуальних інститутів як участь понятих, залучення перекладачів, безпосередність дослідження доказів чи безпосередня присутність сторони захисту під час судового засідання. Спрощення певних процедур проведення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень, в свою чергу, зумовлює відступ від окремих кримінальних процесуальних гарантій.

Втім, така практика не є новою. Адже, диференціація кримінальної процесуальної форми і передбачає можли-

вість чи то спрощення певних процедур (кримінальне провадження щодо кримінальних проступків – глава 25 КПК України, кримінальне провадження на підставі угод – глава 35 КПК України), чи то посилення процесуальних гарантій (кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб – глава 37 КПК України, кримінальне провадження щодо неповнолітніх – глава 38 КПК України).

Окрім цього, процесуальна форма кримінального провадження під час дії воєнного стану передбачає розширення повноважень прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (привід, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна); виконання обов'язків слідчого судді щодо захисту прав людини; продовження строків досудового розслідування; проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування; проведення слідчих (розшукових) дій, які пов'язані з обмеженням конституційних прав учасників кримінального провадження (проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, отримання зразків для проведення експертизи); проведення негласних слідчих (розшукових) дій; продовження строків досудового розслідування (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України) [1].

Тобто, при регламентації кримінального провадження в умовах дії воєнного стану законодавець надав ширші повноваження стороні обвинувачення, зміщуючи, загалом, пріоритет інтересів учасників кримінального судочинства на користь повноважень осіб, які здійснюють кримінальне провадження. Як зауважує з цього приводу Г. К. Тетерятник, запровадження воєнного стану обумовлює створення особливих умов «... для діяльності органів державної влади, правоохоронних органів та більшості державних і суспільних інституцій, а обмеження прав і законних інтересів осіб стає вимушеною необхідністю для подолання їх наслідків та нормалізації життєво важливих сфер» [2, с. 5]. При цьому «... вирішується складне питання щодо забезпечення розумного балансу державних та суспільних інтересів і створення гарантій прав і законних інтересів особи як найвищої соціальної цінності в умовах їх вимушеного обмеження» [2, с. 5].

Окремої уваги заслуговує проблема регламентації обмеження права на свободу під час дії воєнного стану, адже ця процесуальна форма зазнала найбільших трансформацій. Зокрема, до серпня 2014 року у КПК України не визначався особливий порядок затримання чи тримання під вартою під час дії надзвичайних правових режимів; з серпня 2014 року до квітня 2022 року під час розслідування терористичних злочинів прокурор міг приймати рішення про тримання особи під вартою у строк до 30 діб [3]; з квітня до липня 2022 року таке рішення уповноважений був приймати керівник органу прокуратури, а строк затримання особи без ухвали слідчого судді суду було збільшено з 72 до 216 годин» [4]; з липня 2022 року тривалість затримання особи під час дії воєнного стану без судового контролю була прирівняна до загальної процедури – до 72 годин.

Слід зауважити, що до змін, внесених до КПК у липні 2022 року, керівник органу прокуратури був уповноважений ще й приймати рішення про затримання з метою приводу (статті 187, 189, 190), обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні визначених злочинів, а у виняткових випадках – також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину [4].

Втім, ці повноваження прокурора щодо обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність при затриманні та триманні під вартою під час дії

воєнного стану зазнали суттєвої критики як науковців, так і правозахисників, які акцентували увагу на невідповідності таких строків затримання положенням ст. 29 Конституції України, де задекларовано обов'язковість судового контролю щодо обґрунтованості затримання протягом сімдесяти двох годин після затримання.

Тому 27 липня 2022 року був прийнятий черговий Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану», яким було скасовано повноваження прокурора приймати рішення про обмеження конституційного права на свободу чи особисту недоторканність під час дії воєнного стану. І таким чином процесуальна форма строків затримання особи без ухвали слідчого судді під час дії воєнного стану фактично була прирівняна до загальної процедури.

На сьогоднішній день у ч. 1 ст. 615 КПК України вказано, що строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати строк, визначений ст. 211 КПК України [5]. Особливостями процесуальної форми затримання особи у період дії воєнного стану залишилося збільшення строку повідомлення про підозру затриманій особі (не 24 годин, як це передбачено для загальної процедури, а 48 годин), визначення додаткової підстави затримання (можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності), можливість дистанційної участі затриманої особи у розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу (із застосуванням доступних технічних засобів відозв'язку) (ч. 7 та п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України) [5].

При цьому варто зауважити, що прокурор був наділений повноваженнями щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб не у квітні 2022 року, а ще у серпні 2014 році, коли КПК України вперше було доповнено розділом IX-1 [3]. І таке повноваження стосувалося лише випадків, коли особа підозрювалася у вчиненні обмеженого кола кримінальних правопорушень, а саме: терористичних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки України, громадського порядку, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Варто відмітити, що можливість затримання та тримання під вартою без судового рішення строком до 30 діб на сьогоднішній день передбачена у ст. 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Відповідно до вказаної норми, «для відвернення терористичних загроз у районі проведення антитерористичної операції відповідно до кримінального процесуального законодавства України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години. Граничний строк превентивного затримання не може перевищувати 30 діб. Підставою для превентивного затримання є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності» [6].

Втім наведена норма щодо превентивного затримання на практиці не може застосовуватися. Адже вказаний закон визначає, що превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, має здійснюватися відповідно до кримінального процесуального законодавства. А у КПК України на сьогоднішній день скасована норма, яка б визначала порядок здійснення такого затримання.

Така колізія вітчизняного законодавства зумовлена відсутністю системності законотворчого процесу. Адже скасування у КПК України положення ст. 615 у редакції 2014 року мало б зумовити і скасування відповідного положення у законі України «Про боротьбу з тероризмом». Або, в протилежному випадку, вказівка про можливість здійснення превентивного затримання мала б бути у КПК України хоча б у формі бланкетної норми, де слід вказати, що цей порядок регламентується окремим законом.

Отже, вищенаведений аналіз кримінального процесуального законодавства свідчить про безсистемність та ситуативність внесення окремих змін та доповнень до КПК України під час регламентації кримінального провадження в умовах воєнного стану. Такий ситуативний підхід дозволяє вирішувати лише окремі проблеми, які виникають у конкретній ситуації, що склалася на певний момент. Але норма права має відповідати вимогам стабільності та формальної визначеності, що не можна сказати про розділ IX-1 КПК України, який лише протягом 2021–2022 років шість разів був змінений чи доповнений. При чому ці зміни не лише запроваджували нові правила поведінки, а і відміняли нещодавно запроваджені.

Серед причин такого непослідовного законотворчого процесу варто назвати відсутність засадничого, концептуального бачення регламентації кримінальної процесуальної форми в обставинах, зумовлених військовою агресією чи іншими надзвичайними подіями.

Хоча і варто зауважити, що регламентація процесуальної форми кримінального провадження в умовах воєнного стану є складним законотворчим процесом, який потребує врахування як інтересів суспільства щодо захисту життя та майна від злочинів, обумовлених військовою агресією, притягнення винуватих осіб до відповідальності, так і інтересів підозрюваного, обвинуваченого щодо гарантування йому права на свободу та особисту недоторканність, права на недоторканність власності, права на захист тощо.

У зв'язку з цим постає питання, чи можливий відступ від зобов'язань, визначених Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ), під час кримінального провадження в умовах воєнного стану?

Можливість відступу від дотримання прав людини, гарантованих як Конституцією України, так і ЄКПЛ, передбачена у ч. 1 ст. 15 ЄКПЛ, де зазначено, «що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [7].

Україна скористалася цим правом ще в травні 2015 року, коли Верховна Рада України прийняла Постанову «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», де вказала, що «з метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави в умовах збройної агресії Російської Федерації Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші органи державної влади вимушені приймати рішення, які становлять певний відступ від зобов'язань України за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» (п. 4) [8]. Необхідність такого відступу від зобов'язань пояснювався об'єктивною необхідністю вживати заходів для завдання відсічі збройній агресії.

Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав питання про легітимність відступу від зобов'язань, окрема у таких рішеннях: «Лоулесс проти Ірландії» від 1 липня 1961 року, «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» від 27 травня та 28 жовтня 1988 року, «Мехмет Хасан Алтан проти Туреччини» від 20 березня 2018 року.

У зв'язку з цим практика ЄСПЛ виробила стандарти відступу від зобов'язань, визначених ЄКПЛ. Зокрема, Джеремі Макбрайд відмічає, що у ст. 15 ЄКПЛ передбачено чотири істотні умови відступу від зобов'язань: 1) наявність війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації; 2) вжити заходи мають впливати лише на права, від яких може бути відступ; 3) заходи не повинні суперечити іншим зобов'язанням за міжнародним

правом; і 4) заходи повинні вживатися виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища. До того ж, будь-який захід щодо відступу має бути законним, і на відступ можна посилається тільки в частині території, чітко зазначеної як територія, на якій він застосовний [9, с. 5].

Зокрема, у справі «Лоулесс проти Ірландії» ЄСПЛ визнав, що в загальному контексті ст. 15 Конвенції природне та звичайне значення слів «інша надзвичайна ситуація, що загрожує життю нації» є достатньо чітким; враховуючи, що вони стосуються виняткової ситуації кризи або надзвичайної ситуації, яка впливає на все населення та становить загрозу для організованого життя суспільства (п. 28). У цій справі заявник намагався застосувати захист за ст. 5, 6 і 7 ЄКПЛ, які захищають будь-яку особу від арешту чи тримання під вартою без суду. Втім, ЄСПЛ визнав, що військовий і підпільний характер формувань, а також страх, який вони поширювали серед населення, факт і вкрай серйозні наслідки їхніх дій дають підстави для твердження, що вжиті заходи були такими, яких вимагала ситуація, що склалася. На підставі цього ЄСПЛ дійшов висновку, що, хоча затримання заявника без доставляння до суду не мало правового підтвердження в ст. 5 ЄКПЛ, однак ґрунтувалося на джерелі права щодо відступу від положень, якого належно дотримався уряд Ірландії. Тому ЄСПЛ не визнав в цій справі порушення Конвенції [10].

Наведене вище дозволяє стверджувати, що як війна, так і антитерористична операція чи операція об'єднаних сил, які тривають в Україні з 2014 року, відповідають цій ознаці, адже є винятковою ситуацією кризи або надзвичайної ситуації, яка впливає на все населення та становить загрозу для організації життя нації та суспільства [11, с. 297].

Ще однією з вимог відступу від зобов'язань є те, що вжиті заходи мають впливати лише на ті права, від яких може бути відступ. Адже не від усіх прав можливий відступ. Зокрема, відповідно до п. 2 ст. 15 ЄКПЛ відступ не може здійснюватися від прав, визначених у ст. 2 (право на життя, крім смерті від правомірних воєнних дій), ст. 3 (заборона катування та жорстокого поводження), п. 1 ст. 4 (заборона рабства та підневільної праці) та ст. 7 (покарання без закону).

В цьому контексті актуальним є питання щодо відступу від положення п. 3 ст. 5 ЄКПЛ, де передбачено, що «кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження» [7]. Адже під час військових дій органи досудового розслідування не завжди мають об'єктивну можливість доставити до суду у найкоротший строк затриману особу.

Практика ЄСПЛ не визначає конкретних допустимих строків. Проте, Суд визнав прийнятною семиденну затримку санкціонування затримання (у зв'язку з надзвичайною ситуацією, спричиненою тероризмом), тоді як

не визнав прийнятною затримку на чотирнадцять днів (рішення у справі «Аксой проти Туреччини» від 18 грудня 1996 року) [9, с. 8]. З цього приводу варто погодитися з думкою Джеремі Макбрайда про те, що більш тривалу затримку, ніж семиденна, можна вважати прийнятною під час війни, коли можуть виникнути значні труднощі для функціонування судів, оскільки така ситуація значно відрізняється від тієї, що розглядалася ЄСПЛ, коли під загрозою терористичних атак була невелика судова система [9, с. 8].

Окрім цього, необхідність відступу від зобов'язань потребує обґрунтування того, що конкретна ситуація не може бути ефективно вирішена за допомогою заходів, які вважалися б ЄСПЛ допустимим обмеженням прав і свобод у ситуаціях, які не є надзвичайним станом [9, с. 7].

Отже, з метою протидії військовій агресії чи зростаючим загрозам терористичних актів ЄСПЛ передбачає можливість відступу від загальних правил здійснення судочинства, надаючи перевагу захисту інтересів держави та інститутів демократії в інтересах суспільства над захистом прав окремої людини. Аналіз кримінального процесуального законодавства Великої Британії, Іспанії, Франції та США, які мали справу з систематичними терористичними актами, також свідчить про те, що воно передбачає особливі порядки здійснення судочинства, як реакцію на загрози національній безпеці. Це, зокрема, стосується збільшення строків затримання особи без повідомлення її обвинувачення чи без доставлення до суду, процедури залучення захисника.

Висновки. Регламентация процесуальної форми досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану передбачає спрощення процесуальної форми при регламентації таких кримінальних процесуальних інститутів як участь понятих, залучення перекладачів, безпосередність дослідження доказів чи безпосередня присутність захисника під час проведення процесуальної дії.

Спрощення певних процедур проведення процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень в окремих випадках пов'язане із необхідністю відступу від зобов'язань щодо дотримання прав людини, гарантованих як Конституцією України, так і ЄКПЛ. Втім, держава має належно реагувати на загрози її національній безпеці, життю і здоров'ю її громадян. Тому при диференціації процесуальної форми кримінального провадження в умовах воєнного стану законодавець має забезпечити розумний баланс між інтересами держави і суспільства, якому загрожує військова агресія, та правами особи, які гарантовані міжнародно-правовими актами та Конституцією України. При визначенні балансу між інтересами суспільства, яке потерпає від терористичних злочинів чи військової агресії, та інтересами окремої особи, яка підозрюється у вчиненні таких злочинів, пріоритет має зміщуватися на користь інтересів суспільства та держави за умови регламентації гарантій унеможливлення зловживань розширеними повноваженнями осіб, які здійснюють кримінальне провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>
2. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України / [І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, В. А. Завтур, В. В. Михайленко та інші]. Станом на 03 трав 2022. Дніпро–Львів–Одеса–Харків, 2022. 58 с. <https://doi.org/10.32518/soc.legal-book-001>
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Закон України від 12 серп. 2014 року № 1631-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#n5>
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 року № 2201-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від 27 лип. 2022 року № 2462-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n59>
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 берез. 2003 року № 638-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 4 листоп. 1950 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
8. Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: Постанова Верховної Ради України від 21 трав. 2015 року № 462-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text>
9. Застосування статті 5 Європейської конвенції з прав людини під час війни. Інформаційна довідка розроблена експертно-консультативною групою Ради Європи з підтримки Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://rm.coe.int/-5-upd/1680a8eb68>
10. Case of «Lawless v. Ireland» (Application № 332/57) : Judgment European Court of Human Rights 1 July 1961. HUDOC. European Court of Human Rights. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57518%22%5D%7D>
11. Хабло О.Ю. Відступ від зобов'язань, визначених Європейською конвенцією з прав людини, під час дії воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 295–298.